

OSNOVNI POJMOVI EKOLOGIJE I NAČELA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U EVROPSKOJ UNIJI

Prof. dr. Dragan M. Golijan,
Internacionalni univerzitet Travnik
Kontakt telefon: 065/193-404
e-mail: d.golijan@teol.net
Krajišnik Nedeljko, student doktorske škole
Internacionalni univerzitet Travnik
Kontakt telefon: 065/677-961
e-mail: nedkrajisnik@gmail.com

Sažetak: Napredak civilizacije nosi sa sobom i nevolje u zaštiti vazduha, vode, životne sredine (biljaka i životinja), zemljišta, klime i svega što život znači. Države a i Evropska Unija sve više traže načina kako sve to zaštititi, kako sprečiti zagađivanje i gubitak životnih uslova stanovništva planete zemlje. Države i Evropska Unija pokušavaju svojim zakonodavstvom da spreče gubitak prirodnih uslova za život. Evropska Unija je dala određene pravne principe i načela koji su ujedno i osnova ekološkog prava, jer ekološki problemi su preko državnih mogućnosti i zahtevaju akciju svih država.

Ključne reči: Ekologija, načela, Evropska unija, životna sredina, ekološke zapovesti

BASIC CONCEPTS OF ECOLOGY AND ENVIRONMENTAL PROTECTION PRINCIPLES IN THE EUROPEAN UNION

Abstract: The progress of civilization brings with it the troubles in the protection of air, water, the environment (plants and animals), soil, climate and all that life has meaning. States and the European Union are increasingly looking for ways to protect all this, how to prevent pollution and loss of the living conditions of the population of planet Earth. States and the European Union are trying their legislation to prevent the loss of natural living conditions. The European Union has made specific legal principles and principles which are also the basis of ecological rights, because environmental problems are opportunities across the state and require action by all countries.

Keywords: Ecology, Principles, the European Union, environment, environmental ed command.

1. UVOD

Od nastanka svijeta čovjek je morao posjedovati određena ekološka znanja, da bi došao do zdrave hrane i da bi zaštitio svoj organizam. Prvim tvorcima ekološke misli mogli bi smatrati Hipokrata, Aristotela i Teofrosta. Neki teoretičari Teofrosta smatraju ocem botanike. U periodu feudalizma nestaje naučna misao, pa i ekološka, sve do Levenhuka, Humbolta i Darvila. Razvojem savremene ekologije počinju se proučavati zakonitosti. Bez poznavanja međusobnih odnosa između organizama i organizama i spoljašnje sredine, kao i korišćenja saznanja do kojih se dolazi naučnim istraživanjima, ljudska budućnost bi bila neizvjesna.

Početkom dvadesetog vijeka ekologija postaje naučna disciplina, a u posljednje vrijeme se formiraju i fakulteti za ekologiju, tako sa ona nije više samo biološka disciplina, ona postaje veza humanističkih i društvenih nauka.

Po našem naučniku Josifu Pančiću čovjek treba da djeluje u skladu sa ekološkim principim, da racionalno koristi prirodu i da je štiti. Drugi naš značajan ekolog je akademik Siniša Stanković koji se zalaže za ekološki način mišljenja i van akademske zajednice. Danas se ekologija na bivšim jugoslovenskim prostorima proučava na mnogim visokoškolskim ustanovama.

2. OSNOVNI POJMOVI EKOLOGIJE

Brzi i stihijski razvoj privrede, pogotovo zagađivačke uništio je harmoniju odnosa na relaciji čovjek - priroda. Proizvodnja potrošnih dobara, kao i ukupna tehnološka revolucija prijetela da dovedu u pitanje ukupan razvoj ljudskog društva.¹⁰¹ Sve je više problema, iako ekolozi stalno rade na rješavanju problema, ali je najvažnije uključivati se u obuku ljudi, te na taj način jačati svijest o potrebi poštovanja ekoloških zakona. Zaštita životne sredine postala je i društveno i filozofsko pitanje, jer čovjek sam sebi stvara problem utičući na klimatske promjene, uništavajući šumske površine, eroziju, umanjeње prirodne raznovrsnosti, zagađenje vazduha, vode, zemlje, odlaganje otpada.

Značajno je istaći da u predmet proučavanja ekologije spadaju živa bića, spoljašnja sredina (živa i neživa priroda) i odnosi uspostavljeni međusobnim uticajem živih i neživih dijelova prirode. Organizmi i sredina se ne smiju posmatrati izolovano. Uticaj faktora okoline, reakcije organizama i međusobni odnosi sa drugim organizmima čine neraskidivu vezu. Sva živa bića imaju zajedničke osobine: reprodukciju, metabolizam, senzibilitet, pokretljivost, prilagodljivost, promjenljivost.

Značaj ekologije je u tome što pruža čovjeku mogućnost da kroz uvažavanje pravila ekologije koristi prirodu ekonomično, te da uvažava uravnotežene odnose. Uvažavanjem zakonitosti i uravnoteženih odnosa izbjegli će se prirodne katastrofe. Životna sredina će se morati štititi efikasnije, a to će zavisići od samoga čovjeka, njegove kulture, poštovanja ekoloških propisa i želje da voli i poštuje prirodu. Kroz čovjekovu prirodu bilo je mnogo više poštovanja, jer su ljudi i tada imali nekoliko ekoloških znanja. Nakon pojave klizišta, erozija, nestanka biljnih i životinjskih vrsta, način razmišljanja se lagano mijenja i prirodni sklad se počinje poštovati malo više.

Značajno je istaći da se u prirodi dešavaju veoma složeni odnosi između živih bića, ali i živih bića i nežive prirode. Ti odnosi su dinamični i uzajamno utiču jedni na druge. Ti odnosi su specifični, stalni, neodvojivi, uzajamni, promjenljivi. Upravo ekologija i počiva na Darwinovim principima borbe za opstanak i prirodne selekcije. Život u sredini gdje organizmi žive nije ni malo jednostavan. Organizmi koriste prirodu i uzimaju od nje što im treba, a time trpe i konkurenciju drugih organizama. Zaštita životne okoline traži mudrost i dalekovidost svih nas i spremnost na odricanje od uživanja, da vlastite interese podredimo opštoj dobrobiti čovječanstva i da ono upravo na osnovu zaštite čovjekove okoline opstane.

¹⁰¹ Ristić, Tešo, Osnovi ekonomije, NUBL, Banja Luka, 2013, str. 17.

Stvorene su i određene ekološke zapovjesi kojih bi se trebali pridržavati svi ljudi na planeti zemlji:

- Ne očekuj od prirode više nego što si joj dao;
- Zaštiti planetu (zemlju) jer drugu nemamo;
- Brini o vazduhu prije nego što ga ugledaš;
- Koristi izvor tako da vodu možeš piti i na ušću;
- Znaj da zemlja daruje samo kad um caruje;
- Sjeti se da je život drveta залог za drvo života;
- Ne dozvoli da ptice selice odustanu da se vrata sa juga;
- Uračunaj cijenu očuvanja prirode u cijenu svakog proizvođača;
- Ne traži rupu u prirodnim zakonima;
- Misli više o otpadu da ne završimo na njemu;
- Gradeći ne otimaj već dijeli sa prirodom;
- Čuvaj sredinu da bi smo izbjegli kraj.

Ovo je osnova ekološke kulture, osnova opstanka čovječanstva jer čovjek je najveći neprijatelj naše planete.¹⁰²

3. NAČELA ZAŠTITE ŽIVOTNE SREDINE U EVROPSKOJ UNIJI

Razvoj ekološkog prava Evropske unije veže se za nastanak Ugovora o nastanku Evropske unije. Utvrđeni su ciljevi koje treba ostvariti, te ostvarenje većih ekoloških standarda od strana članica. Tokom vremena desile su se i izmjene ugovora koje su takođe dale mjesta poboljšanju stanja u oblasti ekologije. Ustav Evropske unije koji nije usvojen, a ako se usvoji nadležnost će pripasti Evropskoj uniji i članicama.

U izvore ekološkog prava možemo ubrojiti:

- Ugovore koji predstavljaju primarne izvore prava,
- Uredbe, direktive, odluke i preporuke kao sekundarni izvor prava,
- Međunarodni ugovori kojima je Evropska unija pristupila,
- Presude i načela Evropskog suda pravde,
- Ekološki, akcioni program, saopštenja, rezolucije, sporazumi i ugovori u oblasti životne sredine koji nisu pravno obavezujući, ali su značajni u ovoj oblasti.

Značajni organi koji učestvuju u aktivnostima zaštite životne okoline su: Savjet ministara, Evropski parlament, Evropska komisija, Ekonomsko-socijalni komitet i Regionalni komitet. Možda Evropska komisija ima najveću ulogu, jer je predlagač najvećeg broja propisa, a i inicijator mjera. Savjet i Parlament su organi koji u postupku odlučivanja usvajaju propise. Ekonomsko-socijalni i Regionalni komitet imaju savjetodavnu ulogu u zakonodavnom postupku.

Evropska zajednica pokušava da postigne sledeće ciljeve:

- Očuvanje i zaštita životne sredine,
- Zaštita zdravlja ljudi,
- Racionalno korišćenje prirodnih resursa,
- Unapređenje zaštite na međunarodnom planu.

¹⁰² Guzina, Uglješa, Ekološki mozaik, Harfograf, Tuzla, 2008, str. 27.

Zbog ostvarenja navedenih ciljeva definisana su i osnovna načela na kojima se definiše ekološko pravo Evropske unije. Ekološko pravo je u početku sastavni dio međunarodnog prava, jer je ekološko pravo značajno za cijeli svijet. Primjena ovih načela je obavezna i na nacionalnom nivou jer svako ima pravo na zdravu životnu sredinu, svako je dužan da čuva i poboljšava životnu sredinu.¹⁰³

Načelo održivog razvoja ima ideju da uspostavi odgovarajuću vezu između razvoja i zaštite životne sredine, jer je životna sredina sastavni dio ljudskog života. Generacije koje dolaze imaju pravo na zdravu sredinu. Ovo načelo je uvršćeno i u ekološke akcione programe koji su od neprocjenjivog značaja.

Načelo predostrožnosti. Ovo načelo se tek spominje u Deklaraciji o Severnom moru 1987.¹⁰⁴ Ideja ovog načela je da se ne može uvijek a ni pouzdano predvidjeti kako, kada i zašto mogu nastati nepovoljna dejstva i uticaji i da li će se odraziti na ljude, ali se moraju preduzeti mjere za sprječavanje degradacije životne sredine, što znači da je ovo i načelo prevencije. Ovo načelo treba da smanji eventualne posledice na životnu sredinu i ljudski rod.

Načelo integralnosti podrazumjeva integraciju zaštite i unapređenja životne sredine, sve mora biti usklađeno. Životna sredina se ne može posmatrati odvojeno od ostalih oblasti i mjera jer sve utiče na životnu sredinu.

Načelo “zagađivač plaća” i “korisnik plaća”. Zagađivač plaća naknadu kada svojim djelovanjem prouzrokuje ili može prouzrokovati oštećenje životne sredine, a svako ko koristi prirodne resurse dužan je da plati cijenu z njihovo korišćenje.

Načelo da ekološka šteta mora da bude ispravljena na izvoru zagađenja je najmanje i teško primjenjivano. Pitanje je da li se šteta može uopšte ispraviti ili da se posledica može svesti na najmanju moguću mjeru.

Načelo supsidijarnosti. Nejednakost između država članica opravdava primjenu ovog načela. Prepuštanje inicijative državama – članicama može dovesti do neusvajanja propisa ili propisa koji se ne mogu uskladiti, pa će narušiti jedinstvenu primjenu propisa na nivou Evropske unije. Razlog primjene ovoga načela je što zaštita životne sredine traži zajedničke mjere.¹⁰⁵

Načelo srazmjernosti – proporcionalnosti. Ovo načelo izražava srazmjernost mjere cilju koji se želi postići.

Načelo informisanja i učešća javnosti. Po ovome načelu svako ima pravo na zdravu životnu sredinu i svako ima pravo da bude obavješten o stanju životne sredine ali i da učestvuje u donošenju odluka značajnih za zdravu sredinu. Podaci o životnoj sredini se ne smiju sakriti, a ni pogrešno prikazivati, građanima se garantuje pristup informacijama o životnoj sredini i to na jedinstven način. Podaci o životnoj sredini su dostupni i pravosuđu na nivou Evropske unije.

¹⁰³ Ustav Srbije iz 2006. godine, Službeni glasnik Srbije, broj 98/2006.

¹⁰⁴ Stevanović, Branka, Enciklopedija životne sredine i održivog razvoja, Zavod za udžbenike, Srpsko Sarajevo, 2003, str. 278.

¹⁰⁵ Čavoški, Aleksandra, Osnovi ekološkog prava Evropske unije, Službeni glasnik Srbije, Beograd, 2007, str. 20.

ZAKLJUČAK

Ekologija je nauka koja zbog značaja za opstanak ljudi postaje sve značajnija i lagano nalazi svoje mjesto u društvu. U njenom ukupnom razvoju je značajna uloga Evropske unije, zbog načela supsidijarnosti i integralnosti. Priroda je složena cjelina i ne trpi nagle promjene, zbog čega je moramo štititi, a štitimo je i zbog opstanka čovjeka. Razvoj nekih oblika proizvodnje nije sa sobom nosio odgovarajuće mjere zaštite. Postojeća načela ekološkog prava nude dovoljno zaštite, ukoliko budu primjenjivana i poštovana.

LITERATURA

- [1] Čavoški, A. (2007). Fundamentals of Environmental Law of the European Union. Belgrade. Official Gazette, ISBN 978-867549-745-5.
- [2] Guzina, U. (2008). Ecological mosaic. Tuzla. Harfograf, ISBN 978-9958-802-74-4.
- [3] Ristic, T. (2013). Fundamentals of Ecology. Banja Luka. NUBL, ISBN 978-99955-41-50-7.
- [4] Stevanovic, B. (2003). Encyclopedia of Environment and Sustainable Development. Serbian Sarajevo. Textbook Institute, p. 278
- [5] The Constitution of Serbia. (2006). Official Gazette of Serbia, No. 98 / 06th.